

La vida en una bassa

Estanys a les escoles per a preservar plantes aquàtiques amenaçades.

TEXT: **Pau Sunyer Sala**

Crear basses "naturals" per a la biodiversitat aquàtica en centres educatius és possible. Cinc centres educatius de primària i secundària van participar en el projecte d'Aprenentatge i Servei "La vida en una bassa" (2023-2025) per a construir una nova bassa al seu pati tot creant un espai per a la flora i la fauna. Especialment, aquest nou espai ha permès que aquests centres conservin una espècie de planta aquàtica amenaçada, Potamogeton schweinfurthii, *tot creant un ecosistema aquàtic que manté les condicions adequades per a l'espècie i alhora evita la proliferació de mosquits. Els alumnes que van participar en el projecte van visitar les instal·lacions del Viver Tres Turons, i van participar en el procés de disseny i naturalització del seu estany. Ara ja saben que una bassa pot ser un ecosistema molt ric, ple de vida, i també sense mosquits.*

Quan algú parla de fer una bassa amb plantes aquàtiques en un espai públic sempre hi ha alguna veu que expressa un temor comú: "s'omplirà de mosquits!". Aquesta afirmació sovint també ve acompanyada d'altres judicis com que "l'aigua es podrirà" o que "pot ser perillós per a la canalla"... El projecte "La vida en una bassa" ha volgut trencar aquests mites amb fets. S'ha dut a terme dins la convocatòria d'Aprenentatge i Servei 2023-2025, amb el suport de la Generalitat de Catalunya, que ofereix finançament per a desenvolupar projectes amb infants i joves que ofereixin un servei a la comunitat alhora que treballen l'aprenentatge d'uns continguts.

El motor del projecte fou la necessitat de preservar una espècie de planta aquàtica catalogada com a amenaçada a Catalunya: *Potamogeton schweinfurthii*, que està en la categoria de vulnerable. Vora la meitat de les espècies de flora amenaçades o extingides recentment al Principat són plantes aquàtiques, quan tan sols representen menys d'un 10% de tota la flora de Catalunya. El gran nombre de plantes d'aquest grup al catàleg d'amenaçades demostra la vulnerabilitat dels ecosistemes aquàtics continentals i les seves espècies. De fet l'Informe de l'estat de la natura a Catalunya (2020) va concloure que aquests ambients eren els que mostraven una major pèrdua de biodiversitat, tant de fauna com de flora (amb una davallada superior al 50% en les poblacions d'espècies d'hàbitats aquàtics). En el cas de *P. schweinfurthii*, fou afegida en la darrera revisió del Catàleg de flora amenaçada de Catalunya (2023) com a vulnerable. Es tracta d'una planta que viu totalment submergida (hidrò-

CC BY NC ND

Potamogeton schweinfurthii. Fotografia: Wikipedia Commons

fit), de fulles lleugerament ondulades i fa les flors en una espiga que sobresurt fora l'aigua. La seva distribució és principalment africana, a Catalunya només es troba en tres localitats. Així doncs, aquest projecte plantejava de crear nous espais adequats per a la conservació *ex-situ* d'aquesta espècie i que alhora la iniciativa servís per a sensibilitzar els infants i joves (el servei i l'aprenentatge).

En iniciar el projecte, però, ens vam trobar amb un primer entrebanc inesperat (després en vindrien d'altres): la majoria d'alumnes de les escoles no havien vist mai un estany natural. Desconeixien completament aquest ecosistema. No cal dir, doncs, que les plantes aquàtiques eren un món inexistent per a ells. Parlar de basses, en el seu imaginari, era parlar d'aigües insalubres, mosquits i a tot estirar peixos i ànecs. Aquest fet podria semblar trivial, però és clau per a comprendre el valor d'aquests ambients per a la biodiversitat. Per exemple, que una piscina i un estany poden ser en aparença molt similars, però la diferència en la riquesa de fauna i flora és abismal.

Per a resoldre aquesta situació, vam convidar els alumnes dels diferents centres a visitar el viver on produïm les plantes aquàtiques autòctones. Aquestes són cultivades en basses de diferents tipus, inclosa una gran bassa de reg naturalitzada i que acull vora un centenar d'espècies de flora palustre (incloent-n'hi algunes d'amenaçades). Els infants i joves van participar en una activitat de descoberta en la qual, per grups, van construir una representació de dife-

És possible tenir basses naturalitzades en espais públics sense mosquits.

Responsabilitat i precaució amb les plantes

CC BY NC ND

Jornada de naturalització de la nova bassa de l'IE Sant Esteve de Castellar del Vallès amb els alumnes de 2n d'ESO Fotografia: Vivers Tres Turons.

Una petita bassa pot ser un espai ple de vida, tant d'animals com de plantes.

rents masses d'aigua (una bassa, un embassament i una piscina) per a després discutir què caracteritza cada una. Tot seguit van conèixer els diferents tipus de plantes aquàtiques que produïm al viver i les funcions que fan en l'ecosistema, i en darrer lloc van gaudir d'una visita a la bassa on van poder observar tot el que s'havia anat descobrint en les dues activitats anteriors.

A partir d'aquí, els alumnes van participar en el disseny i la naturalització de la nova bassa que es faria al seu centre. L'excavació de la cubeta es va fer amb retroexcavadora, i es va impermeabilitzar amb una làmina de butil, que es va tapar amb fibra de coco i graves. Els alumnes (i algunes famílies) van participar en la jornada de plantació de les diferents espècies de plantes aquàtiques, que també va comptar amb una activitat per a conèixer com funciona l'ecosistema aquàtic. En aquest taller, amb l'ajuda d'un aquari es van presentant les diferents espècies de flora aquàtica i els principals insectes (devoradors de mosquits) que habiten una bassa, tot recreant l'ecosistema en miniatura. El moment culminant de la jornada fou la introducció de dos peus de *Potamogeton schweinfurthii*, constituint la nova

CC BY NC ND

Potamogeton schweinfurthii creixent a la nova bassa de l'escola Joan Maragall de Sabadell Fotografia: Vivers Tres Turons.

bassa com a espai de conservació *ex-situ* d'una espècie amenaçada a càrrec seu.

D'aquesta forma es va crear una bassa a l'escola Joan Maragall de Sabadell, i a l'Institut Escola Sant Esteve de Castellar del Vallès. També es va dur a terme el manteniment de dues basses en dos centres que ja en tenien prèviament: l'institut les Garberes (de Castellar del Vallès) i l'escola Castell Ciuró (de Molins de Rei).

En canvi, no es va poder dur a terme a l'institut Ca n'Oriach de Sabadell, ja que es va denegar l'autorització per part del servei d'Educació adduint raons de salubritat (per la qualitat de l'aigua i els mosquits), i perillositat per als joves… Una frustrant constatació que els objectius pedagògics d'aquest projecte són molt necessaris, fins i tot dins la mateixa administració (la mateixa que va concedir la subvenció per a dur a terme aquest projecte…).

Aquest revés potser no hauria estat definitiu si el projecte s'hagués pogut dur a terme amb el cronograma previst. Malauradament, el seu desenvolupament es va veure aturat pels efectes de la sequera, que van impulsar restriccions en l'ús d'aigua, i per tant es va haver de paralitzar la construc-

La nova bassa de l'escola Joan Maragall al final del projecte, amb la vegetació ben implantada i el plafó informatiu Fotografia: Vivers Tres Turons.

Responsabilitat i precaució amb les plantes

CC BY NC ND

Plançons de *Potamogeton schweinfurthii* als estanys de cultiu del Viver Tres Turons, a punt per ser trasplantats a les noves basses Fotografia: Viver Tres Turons.

ció de les noves basses gairebé fins al final del projecte. Tot i això, el context va oferir l'oportunitat de reflexionar amb alumnes i professors sobre l'ús de l'aigua i el seu aprofitament, i com una bassa naturalitzada pot ser un sistema d'emmagatzematge d'aigua mantenint-ne la salubritat i, alhora, promovent-hi la biodiversitat local.

Tot i que el projecte va finalitzar el 2025, des de Viver Tres Turons seguim compromesos amb la tasca de conservar els ecosistemes aquàtics continentals i la seva biodiversitat: cultivant plantes aquàtiques autòctones, promovent la naturalització de basses, protegint les espècies de flora aquàtica amenaçades, i creant noves basses i estanys, ja sigui en el medi natural o en les escoles i instituts.

Bibliografia

Aymerich, P., Guardiola, M. 2015. Distribució, ecologia i estat de conservació de *Potamogeton lucens* i *P. schweinfurthii* a Catalunya (NE de la península Ibèrica). *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural, 2015*, p. 25-37, https://raco.cat/index.php/ButlletiICHN/article/view/296858.

Brotons, L., Pou, N., Herrando, S., Bota, G., Villero, D., Garrabou, J., Ordóñez, J. L., Anton, M., Gual, G., Recoder, L., Alcaraz, J., Pla, M., Sainz de la Maza, P., Pont, S. & Pino, J. 2020. *Estat de la Natura a Catalunya 2020*. Departament de Territori i Sostenibilitat. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

Generalitat de Catalunya. 2023. *Resolució ACC/3929/2023, de 20 de novembre, per la qual s'aprova la catalogació, descatalogació i canvi de categoria d'espècies i subespècies del Catàleg de flora amenaçada de Catalunya*. DOGC, núm. 9044, de 22 de novembre de 2023.

Pau Sunyer Sala. Biòleg de la cooperativa Viver Tres Turons.

CC BY NC ND